

EDUKATÍVNA SOCIÁLNA PRÁCA A SOCIÁLNA EKONOMIKA

EDUCATIVE SOCIAL WORK AND SOCIAL ECONOMY

MILKOVÁ Mária

Abstrakt

Edukatívna sociálna práca je novou formou sociálnej práce, ktorá nachádza svoje uplatnenie najmä v komunitných centrách pri podpore aktivít komunitnej práce. Pomáha posilňovať osobné schopnosti a zručnosti klientov komunitných centier, medzi ktorými sú zastúpení mnohí členovia marginalizovaných rómskych komunít. Sociálna ekonomika nachádza svoje inšpirácie v prostredí rôznych komunít na lokálnej úrovni. Je prirodzené, že edukatívna sociálna práca a sociálna ekonomika sa stretáva práve v komunitných centrách. Výsledkom je, že edukatívna sociálna práca pomáha rozvíjať sociálnu ekonomiku.

Abstract

Educational social work offers new forms of social work and is frequently applied to support the community work activities within community centres. Educational social work has its irredeemable role in strengthening personal skills of the clients of community centres, including many members of the marginalized Roma communities. At the same time, social economy is inspired right within the various local communities. As a matter of course, educational social work and social economy co-operate right in the community centres, and thus educational social work supports the development of social economy.

ÚVOD

Jednou z vedných disciplín, ktoré sa snažia situáciu v marginalizovaných rómskych komunitách nielen popísať a pochopiť, ale ju aj aktívne riešiť, je sociálna práca. Práve táto disciplína, ktorá sa svojou podstatou orientuje práve na riešenie sociálnej situácie marginalizovaných vrstiev spoločnosti, má najviac rozpracované nástroje a mechanizmy, vďaka ktorým môže aktívne vstupovať do prostredia cieľovej skupiny, aktívne identifikovať problém a následne ho aj sanovať.

V Slovenskej republike medzi početne najviac ľudí postihnutých chudobou patria Rómovia, ktorí sú v nerovnom postavení voči majorite najmä v oblasti vzdelávania, bývania, zamestnanosti a zdravotníctva. Tieto štyri oblasti sú predmetom riešenia nielen na medzinárodnej, štátnej ale aj na lokálnej úrovni. Konkrétne riešenie týchto problémov sa venuje sociálna práca vo svojich rôznych podobách. Medzi najperspektívnejšie patrí komunitná práca a edukatívna sociálna práca, ktorá je v súčasnosti v slovenských podmienkach ešte v „plienkach“. Edukatívna sociálna práca má potenciál výrazne pomôcť klientom komunitných centier, v ktorých vznikajú nové nápady a myšlienky pre sociálne aktivity vrátane sociálnej ekonomiky.

1 EDUKATÍVNA SOCIÁLNA PRÁCA

V tejto kapitole objasníme pojem edukatívna sociálna práca vo všeobecnej rovine. Použijeme k tomu citát z práce Edukatívna sociálna práca v komunitných centrách (Milková, M. 2012: 13).

Pod pojmom edukatívna sociálna práca môžeme chápať tú časť sociálnej práce, ktorá je určená pre najrôznorodejšiu klientelu, a ktorá sa zaoberá edukáciou v tom najširšom zmysle, akou je výchovná, školiaca a vzdelávacia činnosť počnúc voľnočasovými aktivitami až po rekvalifikačné kurzy a špecifické vzdelávania (realizovanie voľnočasových aktivít detí a dospelých, doučovanie detí školského veku, predškolskú prípravu, letné tábory, obnovenie stratených pracovných návykov cez zapojenie sa do rôznorodých remeselníckych a vzdelávacích kurzov gramotnosti, starostlivosť o deti a domácnosť, kurzy varenia, šitia, cvičenia praktických zručností, atď.).

2 RÓMSKE KOMUNITY NA SLOVENSKU A V PREŠOVSKOM KRAJI

Medzi spomínané problémy rómskych komunít patrí aj oblasť vzdelania. Ako je všeobecne známe, získanie vzdelania sa realizuje nielen spôsobom formálneho vzdelávania v rámci školského systému, ale aj prostredníctvom neformálneho vzdelávania, ktoré zabezpečuje celá spoločnosť. Ak však z rôznych príčin, komunita, v ktorej sa jednotlivci pohybujú nie je schopná zabezpečiť dostatočný rozsah „vzdelania“ (vrátanie sociálnych zručností, sociálnych solidárnych sietí a pod.) bude dochádzať k jej spoločenskému prepadu. Prepad celých komunít alebo jednotlivcov sám o sebe nie je spoločensky žiaduci a komplexné spoločnosti ho štandardne riešia rôznymi intervenčnými mechanizmami – sociálna politika, sociálne služby, sociálna práca a pod.

Príspevok zameriame na možnosti sociálnej edukatívnej práce, ktorá sa realizuje v komunitných centrách umiestnených najmä v marginalizovaných rómskych komunitách. Ideálnym cieľom práce v komunitných centrách je umiestnenie klienta na trhu práce alebo zvýšenie jeho šancí na umiestnenie sa na trhu práce.

Pozornosť orientujeme na územie Prešovského kraja. Podľa údajov z Atlasu rómskych komunít 2013 je najvyšší počet Rómov na Slovensku práve v Prešovskom kraji, v rámci ktorého Rómovia tvoria skoro 30% z celkového počtu Rómov na Slovensku. Najnovšie údaje podľa Atlasu rómskych komunít 2013 hovoria o počte 114 207 Rómov v Prešovskom kraji. (Mušínska, A. a kol, 2014: 83-108). Takýto počet Rómov umožňuje pracovať s dostatočným počtom dát a zároveň je dostatočne reprezentatívny.

Ak vezmeme do úvahy údaje zo Štatistického úradu Slovenskej republiky, ukazujúce počet nezamestnaných v rokoch 2008 až 2013, zistíme, že v porovnaní s ostatnými krajinami Slovenskej republiky sa Košický, Prešovský a Banskobystrický kraj dlhodobo držia na popredných miestach. V roku 2008 sa Prešovský kraj nachádzal na treťom mieste, v rokoch 2010 až 2012 postúpil na druhé miesto a v roku 2013 sa umiestnil na prvom mieste.

Z uvedeného jednoznačne vyplýva, že krivka miery nezamestnanosti v Prešovskom kraji z roka na rok stúpa. Ak by sme zobrali do úvahy aj údaje z Atlasu rómskych komunít 2013, kde sa uvádza, že najvyšší počet Rómov na Slovensku sa nachádza práve v Prešovskom kraji, mohli by sme sa oprávnene nazdávať, že práve v tomto kraji sa nachádza aj najvyšší počet nezamestnaných Rómov.

3 MOŽNOSTI EDUKATÍVNEJ SOCIÁLNEJ PRÁCE

Vzhľadom na vysoké percentuálne zastúpenie Rómov v Prešovskom kraji a na ich veľkú nezamestnanosť, je každá ďalšia dobre myslená a odborne realizovaná pomoc v prospech sociálneho začlenenia tejto komunity viac ako potrebná a užitočná. Medzi takéto služby patrí aj edukatívna sociálna práca.

Edukatívna sociálna práca v tomto smere však v žiadnom prípade nemôže byť alternatívou formálnemu vzdelávaniu, ale môže byť maximálne nápomocná pre všetky druhy „štandardného (formálneho a neformálneho) vzdelávania. Na základe informácií z terénu by sme mohli povedať, že v tomto smere sa edukatívna sociálna práca s klientom realizuje v niekoľkých rovinách:

- Poskytovanie predprimárneho vzdelávania v komunitách, v ktorých absentuje formálne predprimárne vzdelávanie formou materských škôl.
- Pomoc pri organizačných a výchovných aktivitách s cieľovou skupinou zameraných na jej participáciu na formálnom vzdelávaní – školská dochádzka, doučovanie v rámci mimoškolských aktivít a pod.
- Práca s učiteľmi zameraná na ich aktívnu vzájomnú participáciu so žiakom a jeho rodinou – sprevádzanej v komunite, kultúrne „tmočenie“ medzi školou a komunitou a pod.
- Doplnkové mimoškolské aktivity s cieľovou skupinou – krúžková činnosť, kultúrna činnosť, vytváranie sociálnych kontaktov, zručností, sociálnych sietí s majoritou a pod.
- Poradenská a edukatívna činnosť priamo v komunite, zameraná na zlepšenie postavenia klientov v relevantných segmentoch majoritnej spoločnosti – edukácia pri hľadaní si zamestnania, pomoc pri získavaní pracovných návykov, kurzy asertivity a pod.
- Práca s cieľovou skupinou zameraná na zvýšenie hodnoty vzdelania v komunite ako nevyhnutnej podmienky pre získanie zamestnania – práca s rodičmi, výraznejšia pomoc tým členom, ktorí získali určité vzdelanie a pod.
- Práca na podporu riešenia sociálnych a ekonomických problémov členov komunity.
- Vytváranie nových možností pre realizáciu malých aktivít s pozitívnym dopadom na zlepšenie sociálneho postavenia členov komunity, vrátane aktivít sociálnej ekonomiky.

4 PREPOJENIE EDUKATÍVNEJ SOCIÁLNEJ PRÁCE S KOMUNITNÝMI CENTRAMI

Rómski absolventi škôl nie len, že nemajú formálne vzdelanie, ale veľmi často sú konfrontovaní so silnými sociálnymi limitmi zo strany majority (predsudky, stereotypy, rasizmus a pod.) ale aj so skutočnosťou, že im chýbajú pracovné návyky alebo sociálne zručnosti. Práve na prekonanie týchto obmedzení je nevyhnutné aplikovať iné formy vzdelávania, ktoré budú založené na celoživotnom, neformálnom a zážitkovom vzdelávaní, ktoré pravdepodobne v dohľadnej dobe bude schopne poskytovať edukatívna sociálna práca.

V budúcnosti je možné predpokladať, že do tejto sféry by mohli vstúpiť aj špecializované profesionálne agentúry a vzdelávacie inštitúcie, avšak v dohľadnej dobe tieto na Slovensku absentujú nie len v špecifických podmienkach rómskych komunít ale aj medzi majoritou.

Nevyhnutným predpokladom pre úspešnú edukatívnu prácu sú okrem vzdelaného personálneho zabezpečenia aj vhodné priestorové možnosti. V súčasnej dobe tieto predstavujú

v prvom rade komunitné centrá, ktoré vznikajú a sú financované veľmi často práve pre potreby pomoci pre prekonávanie rôznych obmedzení klientov vo vzťahu k trhu práce.

Keďže komunitná práca je realizovaná v komunite, s komunitou a v prospech komunity, aj miesto pre stretávanie, vzdelávanie a uskutočňovanie zmeny v komunite sa musí nachádzať v prostredí samotnej komunity. Toto miesto voláme komunitné centrum. Komunitné centrum (KC) je zo začiatku iba miestom, neskôr projektom a nakoniec živým organizmom okolo ktorého sa točí komunitný život (Pollák 2010: 243).

V tej istej práci (Pollák 2010: 243) autor píše: „Základným cieľom KC je vytvorenie a udržanie vhodných podmienok pre komunitnú prácu priamo v prostredí komunity:

- KC poskytuje zázemie pre komunitných pracovníkov, ktorí v ňom majú svoju dokumentáciu, pracovné pomôcky, telekomunikačné spojenie a výpočtovú techniku.
- KC im poskytuje miesto pre stretávanie, prácu a taktiež pre oddych.
- KC je miestom prvého kontaktu pre všetkých členov komunity, ktorí prichádzajú do KC so svojimi žiadosťami, sťažnosťami a ťažkosťami, ale aj s návrhmi, nápadmi a odporúčaniami pre seba, svoju rodinu a život celej komunity.
- KC poskytuje priestory pre školiace aktivity rôzneho druhu.
- KC je miestom v ktorom sa vymýšľajú, navrhujú a plánujú aktivity pre zmenu života komunity a jej členov.
- KC je tiež miestom, kde si začínajúci podnikatelia testujú svoje nápady na podnikanie.
- KC je priestorom, v ktorom sa členovia komunity navzájom stretávajú, kde spoločne diskutujú o tom, čo je pre nich najdôležitejšie, a kde sa (najčastejšie) dohodnú, ako požadovanú zmenu uskutočnia.“

Práve komunitné centrá môžu byť miestom na realizáciu alternatívneho doplnkového vzdelávania prostredníctvom edukatívnej sociálnej práce, ktorú môže podporiť aj tretí sektor a dobrovoľníci. Často krát sú práve mimovládne organizácie prevádzkovateľmi komunitných centier, ktoré poskytujú zázemie pre výkon edukatívnej sociálnej práce. Pre úplnosť uvedme niekoľko čísel, ktoré nám pomôžu predstaviť si celkovú situáciu možnej výpomoci tretieho sektora v oblasti edukatívnej sociálnej práce v Prešovskom kraji.

Celkovo bolo v roku 2010 v Slovenskej republike evidovaných minimálne 141 komunitných centier, z ktorých sa v Prešovskom kraji nachádzalo 46. Podľa Atlasu rómskych komunít 2013 (Mušínska, Škobla, Hurrle, Matlovičová, Kling, 2014:) je v súčasnosti v Prešovskom kraji iba 37 komunitných centier.

Európska výskumná sieť EMES, založená v roku 1996 na preskúmanie nárastu sociálnych podnikov v Európe bližšie popisuje ekonomické a sociálne kritéria sociálnej ekonomiky. Medzi nimi sú aj nasledujúce dve sociálne kritéria (EMES podľa Lubelcová 2012: 93-94):

1. „Explicitný sociálny cieľ (na pomoc a podporu komunity). Základným cieľom sociálneho podniku je napĺňanie jeho sociálnej misie – slúžiť lokálnej komunite alebo špecifickej skupine občanov. Sociálny podnik využíva podnikanie ako nástroj na podporu sociálnych cieľov, jeho hlavným záujmom je rozvíjať a podporovať zmysel pre sociálnu zodpovednosť na lokálnej úrovni.“

2. „Činnosť sociálneho podniku vychádza z občianskej iniciatívy. Sociálne podniky sú spravidla výsledkom kolektívnej dynamiky zapájania občanov alebo príslušníkov skupiny, ktorí majú spoločný cieľ alebo potrebu vstúpiť do komunity. Táto kolektívna dimenzia sa môže realizovať rôznymi formami, dôležité je individuálne alebo skupinové vodcovstvo, ktoré ale nesmie byť zneužívané pre úzky skupinový záujem, ale pre potreby zapojenia jednotlivcov a skupín do širšieho spoločenstva.“

Z vyššie popísaných úloh komunitnej práce a komunitných centier vyplýva, že práve oni vytvárajú vhodný rámec pre napĺňanie priorít sociálnych podnikov na lokálnej úrovni. Edukatívna sociálna práca je zase vhodnou činnosťou pre zmysluplné pôsobenie komunitných centier. Práve edukatívna sociálna práca pomáha zvyšovať kvalitu činnosti komunitných centier a v konečnom dôsledku posilňuje šance pre realizáciu aktivít sociálnej ekonomiky na komunitnej a lokálnej úrovni.

O tejto súvislosti píše autor v článku „Od komunitnej práce k sociálnej ekonomike“ (Pollák 2010: 241): „Súvislosť medzi komunitnou prácou a sociálnou ekonomikou je obojstranná. Komunitná práca pri svojej snahe pomôcť členom komunity nemôže ignorovať možnosť využitia doteraz neštandardných ekonomických a sociálnych nástrojov, napríklad aj sociálnej ekonomiky. Na druhej strane, jedným z principiálnych poslání sociálnej ekonomiky je vykonávať ekonomické aktivity v prospech členov svojej komunity tak, aby pomáhali riešiť aj sociálne problémy komunity. Prirodzeným výsledkom je, že sociálna ekonomika pomáha komunitnej práci a naopak.“

ZÁVER

Edukatívna sociálna práca je vhodným nástrojom na podporu vzdelania Rómov najmä v marginalizovaných komunitách. Okrem toho je edukatívna sociálna práca prospešná na zmysluplnú činnosť komunitných centier a zlepšenie komunitnej práce v komunitných centrách. Keďže sociálna ekonomika sa opiera o potreby obyvateľov komunít a praktickými činnosťami pomáha riešiť ich problémy, prirodzene nachádza svoje miesto a oporu práve v týchto komunitných centrách. Komunitná práca a komunitné centrá sú miestom kde sa stretáva edukatívna sociálna práca so sociálnou ekonomikou. Záver je veľmi jednoduchý: edukatívna sociálna práca prostredníctvom komunitnej práce v komunitných centrách môže napomôcť sociálnej ekonomike.

Použitá literatúra

1. JURÁSKOVÁ, M., KLIGLEROVÁ, E., RYBOVÁ, J., 2004: *Atlas rómskych komunít na Slovensku 2004*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, ISBN 978-80-88991-27-4.
2. LUBELCOVÁ, G., 2012: *Sociálna ekonomika: koncepty, príležitosti, riziká*. In: Sociológia, 44, č. 1, s. 83-108.
3. MILKOVÁ, M., 2012: *Edukatívna sociálna práca v komunitných centrách*. Bratislava: bez ISBN.
4. MUŠINKA, A., ŠKOBLA, D., HURRLE, J., MATLOVIČOVÁ, K., KLING, J., 2014: *Atlas rómskych komunít na Slovensku 2013*. Bratislava, UNDP, 2014. 120 str. ISBN 978-80-89263-18-9
5. POLLÁK, M., 2010: *Od komunitnej práce k sociálnej ekonomike*. In: *Zborník z konferencie: Sociální struktury společnosti a sociální odpovědnost*. Tišnov: SURSUM, ISBN 978-80-7323-208-5, s. 241-247

Kontaktné údaje

Mária MILKOVÁ, Mgr.
Ministerstvo vnútra SR
Úrad splnomocnenca vlády SR
pre rozvoj občianskej spoločnosti
E-mail: maria.milkova@minv.sk

